(Bovenaan) rij een: Henk van Scherpenzeel. Rij twee v.l.n.r.: Frans van Oorsouw, Matthijs Mesken, Henk Werner, Bart Hulshof. Rij drie v.l.n.r.: Wout van de Wiel, Bernd Meijer, Johan Vriezekolk, Marc Custers. Rij vier links Jos van de Vondevoort, rechts Cody Duyster.

Prijserosie en matige controle zorgen voor neergaande kwaliteit bomen in de openbare ruimte

Dertig tot veertig procent te veel bomen in Nederlandse openbare ruimte

Eind 2013 hebben twee studenten van de Has in Den Bosch, Bernd Meijer en Wout van de Wiel, samen met de VHG een onderzoek afgerond dat het spanningsveld tussen kwaliteit van het bomenbestand en dalende overheidsbudgetten inzichtelijk moet maken. Vakblad Boomzorg organiseerde op 22 januari bij de Has een expertpanel over dit onderwerp.

Auteur: Hein van Iersel

Aan het expertpanel 'Kwaliteit van het bomenbestand en dalende overheidsbudgetten' namen de volgende mensen deel:

- Bart Hulsman, boombeheerder gemeente Eindhoven
- Bernd Meijer, student tuin- en landschapsmanagement Has Hogeschool Den Bosch
- Codi Duyster, boombeheerder gemeente Arnhem
- Frans van Oorsouw, boomtechnisch adviseur gemeente Nieuwegein
- Henk van Scherpenzeel, directeur Boomtotaalzorg
- Henk Werner, adviseur Pius Floris Amsterdam
- Johan Vriezekolk, docent Has Hogeschool Den Bosch
- Jos van de Vondervoort, groenbeheerder gemeente Rotterdam
- Marc Custers, VHG
- Matthijs Mesken, directeur Stichting Groenkeur
- Peter Maessen, docent Has Hogeschool Den Bosch
- Wout van de Wiel, student tuin- en landschapsmanagement Has Hogeschool Den Bosch

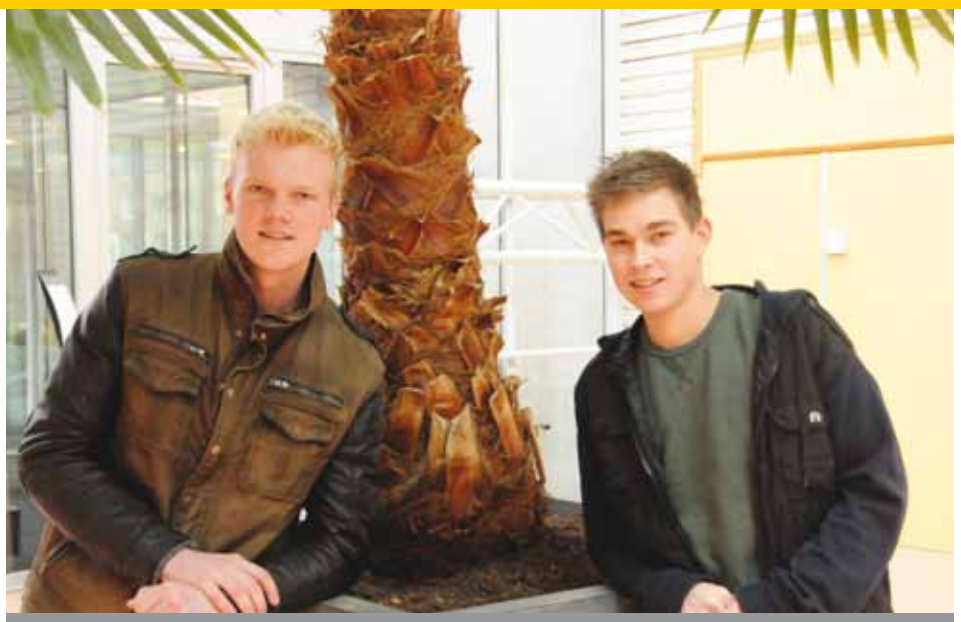

Bernd Meijer en Wout van de Wiel.

Het rapport – en waarschijnlijk is de handtekening van de VHG daarvoor verantwoordelijk – is voornamelijk geschreven vanuit het gezichtpunt van de aannemer. Het is van primair commercieel belang dat er dringende maatregelen worden getroffen om te voorkomen dat de kwaliteit van het bomenbestand verder achteruitgaat door prijsdruk en afnemende gemeentelijke budgetten.

Bijna even belangrijk – aldus de aanwezige experts – is het feit dat gemeentes geen duidelijke keuzes maken voor bomen in de openbare ruimte. Henk Werner geeft een passend voorbeeld: 'Als de wethouder van Amsterdam plannen presenteert voor renovaties van grachten, staan daar nog steeds bomen van de eerste grootte ingetekend, terwijl iedere vakman weet dat daar onder de huidige omstandigheden nooit plaats voor is.'

Het voorbeeld van Werner komt gedurende de ochtend in vele gedaantes terug. Jos van de Vondervoort vliegt het thema op zijn eigen manier in: 'Wat er nodig is, is een verzakelijking van de discussie over de inrichting van de openbare ruimte. Stop met praten op basis van emotie en ga communiceren op basis van kennis. Alleen dan kun je komen tot heldere keuzes en een op beheer gericht ontwerp van de openbare ruimte.' Van de Vondervoort blijft daarbij wel realistisch: 'Uiteindelijk kan het bestuur toch keuzes maken waar je als vakman over oordeelt dat ze niet ideaal zijn.'

> 'Groenkeur staat in onze bestekken omdat het in het moederbestek staat, maar verder hecht ik er geen waarde aan'

Keuze

Iedereen, zowel aannemers als groenbeheerders, lijkt het erover eens te zijn dat er fors te veel bomen in de stad staan. Inschattingen verschillen, maar variëren van tien, vijftien procent tot dertig à veertig procent. Die situatie zou onder andere zijn ontstaan door een automatisme op de tekentafel van de ontwerper. Deze maakt een stedenbouwkundig plan en als vanzelf worden daar allemaal groene cirkels op geprojecteerd, het liefst zelfs met overlappende kronen. De discussie of er plaats is voor al die bomen, wordt daarbij niet gevoerd. Henk Werner heeft een passende benaming voor het resultaat van deze tekentafelterreur: stoepgroente.

Bart Hulsman: 'Van het grootste belang is de juiste boom op de juiste plaats. Wil je bomen langdurig en duurzaam behouden, dan zal de groeiplaats daarnaar ingericht moeten worden en vervolgens beschermd moeten worden.' Het forum geeft echter ook aan dat je soms bomen kunt planten op plaatsen waar duurzame groei niet mogelijk is: 'Dat is geen probleem of schande, maar pas je plantvorming hierop aan en durf deze bomen ook weer te kappen.'
Jos van de Vondervoort ziet in dit verband veel heil in de nieuwe manier van tekenen en vooral presenteren van ontwerpen. Met de moderne driedimensionaal werkende, gis-gestuurde tekenprogramma's kun je veel beter inzichtelijk maken wat de gevolgen zijn van een bepaald ontwerp. Een andere reden dat er structureel te veel bomen in de openbare ruimte staan, is de emotie die er om bomen heen hangt. Iedereen wil bomen in zijn straat, ook als er totaal geen ruimte voor is. Daarnaast 'verkopen' bomen een plan. Het bekendste voorbeeld is de prospectus van de makelaar waarin prachtige vitale bomen getekend zijn, terwijl de te planten bomen nooit zullen gedijen. Van Scherpenzeel lacht: 'Soms is dat ook een voordeel: een boom die amper groeit, hoeft je ook amper te onderhouden en is wat beheer betreft lekker goedkoop'.

Populier

Van Scherpenzeel geeft een concreet voorbeeld van wat het bovenstaande inhoudt in de praktijk. Hij is een fervent voorstander van het toepassen van populieren. Deze boom is de laatst jaren in populariteit gedaald bij beheerders vanwege

zaken als takbreuk en hoge onderhoudskosten, maar er zijn volgens Van Scherpenzeel voldoende manieren om dit op een goede manier te ondervangen: 'Plant altijd op basis van eindbeeld, of kap na een halve groeiperiode om en om een boom en plant nieuwe bomen terug. Dan heb je altijd een mooi beeld.'
Veel populieren zijn daarnaast ook productiebomen. Daar hoort bij dat ze gekapt worden als ze de juiste maat hebben.

Keuze

Hoe het ook zij, de experts lijken het erover eens te zijn dat je alleen een boom moet planten als je daar echt plaats voor hebt, en als je in staat bent te investeren in de toekomst van die boom wat betreft groeiplaats. De praktijk die veel gemeentes hanteren dat je voor iedere boom die je kapt een boom moet terugplanten, lijkt wat dat betreft niet te helpen. Deze verplichting lokt de praktijk uit dat je maar weer ergens een paar tegels opwipt om er een boompje in te proppen. Codi Duyster: 'Als wij een boom planten, dan plannen we die op basis van het eindbeeld en geven we hem voldoende ruimte mee.' Duyster geeft wel aan dat dit steeds lastiger is. Een interessant hulpmiddel daarbij is het echt intekenen van de boom in het bestemmingsplan. Dat dwingt de opdrachtgever goed na te denken en zorgt ook dat niet zo makkelijk afgeweken kan worden van een eenmaal gemaakte keuze.
Bart Hulsman: 'Alles begint bij een goed ontwerp. Dit kun je niet realiseren zonder de benodigde kennis. Bij projecten waar al bomen staan, moet je ook de keuze durven te maken om bomen te rooien en opnieuw te beginnen.'

Halfslachtig

De discussie in het expertpanel is inmiddels al meer dan een uur gaande en heeft zich voornamelijk gefocust op de vaak halfslachtige manier waarop opdrachtgevers kiezen voor bomen.
Dat lijkt zwaarder op de lever te liggen dan een van de hoofdthema's van het rapport: dat er structureel te weinig aandacht is voor goede controle van werkzaamheden aan bomen. Heel opvallend lijken vooral de twee aanwezige aannemers, Henk Werner en Henk van Scherpenzeel, hier een fervent voorstander van te zijn. Van Scherpenzeel: 'Een aannemer verdient het om goed gecontroleerd te worden.' Iedereen kent de praktijk, en ook het rapport constateert dat aannemers erop anticiperen dat ze toch niet gecontroleerd worden en daar hun prijs op aanpassen. Het gevolg is een neerwaartse prijsspiraal, waardoor juist de bonafide bedrijven uit de markt worden gedrukt. In de markt is het algemeen bekend dat bepaalde gerenommeerde boomverzorgingsbedrijven al bijna niet meer inschrijven op boombestekken, omdat de markt zo onder druk staat. De aanwezige boombeheerders, die allemaal van de grotere gemeentes afkomstig zijn, lijken zich niet zo te herkennen in dit verhaal wat hun eigen gemeente betreft. Van Oorsouw heeft dit op de makkelijkste manier opgelost. Hij zet aannemers die hij vertrouwt aan het werk op basis van een uurprijs. 'Als het werk niet naar behoren wordt uitgevoerd, wordt de aannemer hierop aangesproken en vindt er overleg plaats over de wijze van het snoeien.'

Deze manier van werken heeft daarnaast ook het voordeel dat een aannemer die niet voldoet simpelweg niet meer uitgenodigd wordt.
Van Oorsouw: 'Voor mij is dit de makkelijkste manier. Wat zou het mij wel niet kosten als ik voor al die klussen een aanbesteding moest uitschrijven? Dat zijn enorme bedragen, en je zult toch altijd discussie houden over de beste snoeimethode.'

Regie

Het thema van het controleren van werken aan bomen staat niet los van de rol die gemeentes zichzelf toekennen. De trend is om meer en meer uit te gaan van de gemeente die optreedt als regisseur van de openbare ruimte. De aanwezige gemeentelijke boombeheerders lijken hier echter weinig heil in te zien.

Bart Hulsman van de gemeente Eindhoven: 'Vakkennis is een must, alleen dan kun je inhoudelijk meepraten.' Duyster van Arnhem bevestigt dat, maar constateert tegelijkertijd dat zijn functie waarschijnlijk niet opnieuw zal worden ingevuld als hij ontslag neemt of met pensioen gaat.
Deugdelijke controle is volgens het panel niet mogelijk als de controleur geen kennis van de materie heeft. Van de Vondervoort, die vooral beleidsmatig betrokken is, draagt nog een tweede argument aan: 'Je wilt niet weten wat het kost om alle gemeentelijke eisen ter bescherming van het publieke belang rondom een PPS deugdelijk op papier te krijgen.'
Over het algemeen lijkt het met kennis bij de aanwezige boom- en groenbeheerders nog wel snor te zitten. Hulsman van Eindhoven – en zijn collega's vallen hem daarin bij – denkt dat het bij kleinere gemeentes veel lastiger zal zijn: 'Zo iemand moet niet alleen toezicht houden op bomen, maar ook op sportvelden en begraafplaatsen enzovoort.'

Frans van Oorsouw

Henk Werner

Jos van de Vondervoort

Klooien

Van Scherpenzeel is weinig optimistisch: ‘Aannemers krijgen in de slechte voorbeelden alle ruimte om aan te klooien. De waarde van het boombestand zal daardoor afnemen en het vak van boomverzorger gaat naar de donder.’
Een veel gehoorde frustratie is ook dat de gunning van een klus niet gebeurt op basis van vakmanschap, maar gedaan wordt door de inkoper, die alleen maar verstand heeft van de laagste prijs. Henk Werner: ‘Het kan zijn dat er wel iemand met vakkennis bij een gemeente werkt, maar de prijs onderhandel je met concerninkoop.’ Dit probleem zou deels ondervangen moeten worden door de wettelijk verplichte Emvi. Volgens Van Scherpenzeel, die werkzaam is bij een gespecialiseerd boomverzorgingsbedrijf, heeft dit alleen maar een nieuw probleem gecreëerd. Gespecialiseerde bedrijven hebben vaak niet de kennis die wel aanwezig is bij grote groenvoorzieners – Scherpenzeel noemt ze categorisch grootgroengrutters – om een goed doorwrocht plan van aanpak te schrijven. Daardoor missen ze op dat onderdeel de gunning. Ook Henk Werner ziet dat probleem, hoewel Pius Floris Boomverzorging onderdeel is van zo’n ‘grootgroengrutter’.

Benchmark

Rotterdam heeft het probleem met prijs- en kwaliteitserosie overzichtelijk opgelost. De gemeente heeft nog steeds een eigen bomenploeg en de prestaties van deze club fungeren als een soort benchmark. Bij een aanbesteding wordt gewerkt met ‘gedicteerde prijzen’. Dit is een waarborg voor een redelijke prijs-kwaliteitverhouding van het uit te voeren werk. In veel andere gemeentes is de situatie veel minder rooskleurig. Henk Werner is in een cynische bui: ‘Je moet als opdrachtgever proberen de boel te belazeren, anders verdien je niks.’ Niet alleen aannemers kunnen cynisch uit de hoek komen. Bart Hulsman: ‘Ik zie normen over social return in bestekken staan. Dat betekent volgens mij dat die ene medewerker met afstand tot de arbeidsmarkt van bestek naar bestek wipt en overal tegelijk wordt ingezet. Een wassen neus, dus.’

Groenkeur

Mathijs Mesken is aangeschoven bij het expertpanel vanwege zijn bemoeienis met Groenkeur, en natuurlijk vanwege het feit dat er in het rapport stevige kritiek staat op zijn keurmerk. De opdrachtgever zou op dit moment weinig waarde toekennen aan Groenkeur als keurmerk. Bart Hulsman van de gemeente Eindhoven staat zelfs ronduit onverschillig ten opzichte van Groenkeur. Hij haalt zijn schouders op en zegt: ‘Het staat in onze bestekken omdat het in het moederbestek staat, maar verder hecht ik er geen waarde aan.’ Kritiek waarin Mesken zich logischerwijs niet herkent. Mesken: ‘Groenkeur bestaat nu tien jaar en er is in al die tijd maar één keer een officiële klacht ingediend.’ Mesken lijkt daarmee te willen aantonen dat er nooit problemen zijn met de kwaliteit van Groenkeur-bedrijven die niet in onderling overleg opgelost worden. Meskens redenering ontlokt weinig bijval, misschien wel omdat hij bijna in dezelfde zin beterschap belooft met de aankondiging dat Groenkeur-bedrijven vanaf nu onaangekondigd gecontroleerd kunnen worden. Verder kondigt Mesken aan dat de klachtencommissie meer bekendheid zal krijgen. De twee aanwezige aannemers herkennen het geschetste probleem. Allebei zijn ze lid van Groenkeur. Van Scherpenzeel: ‘Wij zijn lid van Groenkeur geworden omdat dit van ons geëist werd in de bestekken, niet omdat we er op dat moment de meerwaarde voor ons eigen bedrijf van inzagen. Nu we het zijn, juich ik zaken als onaangekondigde controles alleen maar toe.’ Mesken laat gelukkig wel zien dat hij precies weet waarover het gaat, ook al wordt zijn organisatie in het rapport kritisch tegemoet getreden. ‘Misschien moeten we af en toe een paar certificaten van de muur halen bij aannemers die onder de maat functioneren.’

Normen

Een belangrijk thema van het forum is het gebrek aan eenduidige normen waarmee aannemers gekeurd kunnen worden. Groenkeur zou hierin een rol kunnen spelen. Daarnaast zijn er nog allerlei marktpartijen die normen presenteren. Jos van de Vondervoort stelt dat een objectieve toets nogal eens ontbreekt, wat het moeilijk maakt om normen goed met elkaar te vergelijken.

Conclusie:

Het is moeilijk één allesomvattende conclusie te trekken op basis van de bevindingen van het expertpanel. Bij de aanwezige beheerders, allemaal van gemeentes met 100.000 inwoners, lijkt het allemaal nog wel mee te vallen. Bij kleinere gemeentes is de situatie waarschijnlijk ernstiger, omdat daar de budgetten meer gekort zijn en er minder interne kennis is. De belangrijkste problemen zijn op dit moment gebrek aan kennis bij opdrachtgevers, prijsdruk en matige controles.

Stuur of twitter dit artikel door!
Scan of ga naar:
http://www.boomzorg.nl/artikel.asp?id=19-4450

Codi Duyster

Mathijs Mesken

Johan Vriezekolk